הרב הראל דביר

שימוש בכלי שאינו טבול שלא לצורך אכילה

פתיחה

יש לדון אם מותר להשתמש בכלי שאינו טבול לצורך שימוש הפטור מטבילה, כגון חימום מים במיחם לצורך רחצה,[1] או שימוש בצלחת כשנייר מפסיק בינה ובין המאכלים.[2] מצד אחד, כלי המיועד לאכילה אסור בשימוש כל זמן שלא נטבל. מצד שני, בנידונים אלו לא מדובר על תשמישו הרגיל של הכלי, שהוא תשמיש אכילה המחייב טבילה. ויש מקום לומר שאיסור השימוש אינו אלא בתשמיש אכילה, וכלשון הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פי"ז ה"ג): 'מטבילן במי מקוה ואחר כך יהיו מותרים לאכול בהן ולשתות'.

בהשקפה ראשונה נראה שיש להקל בזה, משום שחיוב הטבילה אינו עצמי אלא תלוי בתשמיש האכילה בפועל, ואין איסור לעכב את טבילתו של כלי שמיועד לאכילה כל זמן שלא משתמשים בו. ולעניין זה הדעת נותנת שאין חילוק בין כלי שעומד במקומו בלי כל שימוש ובין כלי המשמש לתשמיש שאינו מחייב בטבילה. וכל שלא נאמר שחייב בטבילה, הרי הוא פטור, ובמיוחד לדעות ולמצבים שבהם חיוב הטבילה הוא מדרבנן.

א. דברי ה'איסור והיתר'

כתב ה'איסור והיתר הארוך' (סי' נח סעי' פג):

> ודווקא שמשתמשין בו לסעודה. אבל קנה סכין שנתקנו לסעודה, ואפילו שקנאו לצורך הסעודה, ונמלך עליו לחתוך בו קלפים וכהאי גוונא - אינו צריך טבילה.

ה'איסור והיתר' בא ללמד שאף כלי שנעשה לצורך סעודה ואף נקנה לצורך סעודה, נפטר מחיוב טבילה אם נמלך בעליו להשתמש בו לשימוש שאינו סעודה. דבריו הובאו להלכה ב'כנסת הגדולה'[3] ובש"ך.[4] מדברי ה'איסור והיתר' הללו דייק בספר 'גנזי אלימלך'[5] שאם לא נמלך אלא רק השתמש באופן חד פעמי לחיתוך קלפים, צריך טבילה לצורך חיתוך

1. ראה גמרא ע"ז עה ע"ב; רמב"ם, הל' מאכלות אסורות פי"ז ה"ג; שו"ע, יו"ד סי' קכ סעי' א, שחיוב טבילת כלים חל רק בכלי סעודה.
2. ראה הגהות סמ"ק, סי' קצט סעי' א; שו"ע, שם סעי' ד, שכלי שהמאכלים אינם נוגעים בו פטור מטבילה.
3. כנסת הגדולה, יו"ד סי' קכ הגב"י ס"ק כו.
4. ש"ך, יו"ד סי' קכ ס"ק יז.
5. גנזי אלימלך, דף כב/ד-כג/א; צוין בדרכי תשובה, יו"ד סי' קכ ס"ק לט.

בחזרה לעמוד התוכן

זה, אף שלא מדובר בתשמיש סעודה, ובשונה ממה שהתבאר לעיל. אך ה'גנזי אלימלך' לא החליט את הדברים לחומרא, ונשאר בצ"ע. וכן דייקו מדברי ה'איסור והיתר' בספר 'עצי העולה'[6] ובשו"ת 'שארית אברהם'[7] והכריעו לחומרא בעניין זה.

אומנם נראה לכאורה שיש לדון על דיוק זה, מכמה סיבות: ראשית, לכאורה נראה שהלשון 'נמלך לחתוך' אינה מתייחס בהכרח לשינוי תמידי בתכלית הכלי, וייתכן שגם הימלכות לצורך שימוש חד פעמי כלולה בזה. שנית, גם אם משמעות הלשון הייתה שינוי תמידי, ייתכן שה'איסור והיתר' דיבר בהווה, שיותר מצוי שמשנים את ייעודו של סכין מאשר שמשתמשים בו באופן חד פעמי לצורך אחר לפני טבילתו. ואולי כך היה מעשה. שלישית, עיקר עניינו של האיסור והיתר הוא להשמיע שחיוב הטבילה אינו **עצמי** לכלי אלא תלוי בתשמיש סעודה **בפועל**. ואם היה כותב היתר לשימוש חד פעמי לדבר שאינו אכילה, לא היינו למדים מכך את פקיעתו התמידית של חיוב הטבילה במקרה של שינוי בייעוד הכלי. והרי יש לכך נפקא מינה למקרה של שימוש עתידי בכלי לצורך סעודה, שלפי מה שכתב ה'איסור והיתר' הכלי לא יתחייב בטבילה, ואם היה מתייחס רק לשימוש חד פעמי, לא היינו לומדים זאת. ה'איסור והיתר' מלמדנו שמחשבת הייחוד לקלפים מוציאה מידי מחשבת הייחוד לסעודה שקדמה לה. אדרבה, כפי שהתבאר לעיל, הגדרת החיוב כתלוי בתשמיש סעודה בפועל, היא היא הגורם לכך שיש להקל בנידוננו, שבו אין תשמיש סעודה בפועל.

ואכן, לשון הש"ך (שם) היא:

> אסור להשתמש בו לצרכי סעודה. **אבל שלא לצרכי סעודה מותר להשתמש בו**, ואף על פי שנתקן לצורך סעודה כשנמלך עליו לחתוך בו קלפים אין צריך טבילה, כן כתב האו"ה שם דין פ"ג.

ואם נאמר שהדין מסויג דווקא לנמלך, לא היה לו לש"ך לכתוב באופן כללי ש'שלא לצרכי סעודה מותר להשתמש בו', שכן בדרך כלל הדבר אסור ורק במקרה שנמלך - מותר. מזה נראה שהבין שההיתר הוא כללי.

ב. טבילת כלים – איסור או מצווה?

ועוד כתב ה'שארית אברהם' שטעם ההחמרה במקרה זה הוא שחיוב הטבילה הוא חובת גברא שיש בה דחיפות בקיומה:

> אינו סתם מצווה דרמיא על גופיה לקיים מצות טבילת כלים, אלא חיובא רמיא עליה לטבול כלי זה בהקדם האפשרי.

ואולם לכאורה יש לעיין בדבר. ובדברי חז"ל, הראשונים וה'שלחן ערוך' לא מצאנו שמוטל חיוב לטבול את כלי הסעודה בהקדם האפשרי. אדרבה, מדברי הראבי"ה (פסחים, סי' תסד) נראה להיפך מזה, שהרי כתב בנוגע לטבילת כלים שהיו ממושכנים:

---

6. עצי העולה, ח"ב דף ה' ע"ב, הל' טבילת כלים לסי' קכ סעיף טו והערה טז.
7. שארית אברהם (גראס) ב, סי' לט-מ.

בחזרה לעמוד התוכן

וכל שאר משכנתא נשאר בתיקו. ונראה לי דלא הוי כמו תיקו דאיסורא, שאין כאן איסורא, ולשאר מצות נמי שהם חובה עליו לא דמי, דאי בעי פטר נפשיה ושתי בכוס אחר.

מבואר אם כן להדיא בדבריו שאין חיוב עצמי לטבול, ואם אדם שותה בכוס אחרת הוא פטור לחלוטין מטבילת הכוס הראשונה. **והגורם המחייב בטבילה הוא דווקא תשמיש סעודה בפועל**, וכפי שהתבאר לעיל. ודברי הראבי"ה הובאו ב'הגהות מיימוניות'.[8] וכן הבינו דבריהם 'דעת כהן',[9] שו"ת 'בית שערים'[10] ושו"ת 'שבט הלוי'.[11] ובשו"ת 'אורחותיך למדני'[12] נקט שאפילו בשימוש לאכילה ללא טבילה אין איסור עצמי:

האיסור של שימוש בכלי קודם טבילה דומה להאיסור של אכילה קודם תפילת מנחה (בשבת ט, ב), דהיינו משום שמא הוא ישכח ולא יתפלל.

ויעוין עוד בהמשך דבריו שם, ובמה שכתב בתשובה נוספת.[13] וכך גם המנהג פשוט, שלא מקפידים לטבול כלי סעודה בהקדם האפשרי, ומצוי טובא שכלים חדשים מאוחסנים בבית זמן רב עד שבעלי הבית מתחילים להשתמש בהם, ורק אז טובלים אותם. ושוב דנתי בדבר עם הגאון בעל 'שארית אברהם' שליט"א, והסביר לי שאין כוונתו לומר שחיובא רמיא משעת הקנייה, אלא רק משעה שרוצים להתחיל להשתמש בכלי, ולזה אין סתירה מדברי הפוסקים ומהמנהג.

סיכום

חיוב טבילת כלים חל דווקא בכלי סעודה, ודווקא כשמעוניינים להשתמש בהם בסעודה. לפיכך מותר להשהות כלי סעודה בלי להשתמש בו ולהשהות את טבילתו. כמו כן, מותר להשתמש בכלי שאינו טבול לצורך תשמיש שאינו תשמיש סעודה, כגון חימום מים לרחיצה, וכן לצורך תשמיש סעודה כאשר נייר חוצץ בין הכלי ובין המאכל. ומכל מקום בפועל לא בכל המקרים הנייר חוצץ, ואם הרוטב עובר דרכו נראה שהדבר נחשב לשימוש ישיר בכלי. והכול לפי העניין.

8. הגמ"י, הל' מאכלות אסורות פי"ז אות ח.
9. דעת כהן, יו"ד סי' רכז.
10. שו"ת בית שערים, או"ח סי' לז ד"ה וגם.
11. שו"ת שבט הלוי ב, סי' מג; שם, ח"ד סי' צא. ויתרה מזו כתב הרי"ד (פסקים ע"ז עה, ב) שאין איסור להשתמש בכלי שאינו טבול: 'ת"ר הלוקח כלי תשמיש מן הגוים, דברים שלא נשתמש בהן כל עיקר, מטבילן והן טהורין. פירוש, לא שתעכב הטבילה שלא ישתמש בו עד שיטבילנו, שאינה אלא מצוה מדרבנן, ואינה להוציא הכלי מידי איסורו'. המהדיר לפסקי הרי"ד, הע' 321, כתב שלא מצאנו לו חבר, ובאנציקלופדיה תלמודית, ערך טבילת כלים, הע' 37, מנו את הראשונים הרבים שחלוקים על הרי"ד, ובהמשך, הערה 41, הציעו להעמיד את דברי הרי"ד בכגון שאינו יכול להטבילם, אף שמפשטות דבריו לא נראה כן. ויעוין עוד בשו"ת אורחותיך למדני א, סי' קלו אות ה.
12. שו"ת אורחותיך למדני, שם.
13. שם, ח"ה סי' קכז.

בחזרה לעמוד התוכן